

روزنامه کاوه و خط مشی سیاست خارجی آن

۲۲ اردیبهشت ۱۳۹۴ ساعت ۱۷:۴۴

زمانی که جنگ جهانی اول (۱۹۱۸-۱۹۱۴م/۱۳۳۶-۱۳۳۲ق) بر پا شد و آلمان، اتریش و عثمانی در برابر روس و انگلیس و فرانسه قرار گرفتند، برخی از مطبوعات نظر مساعدت و طرفداری خود را به سوی اتحاد مثلث (آلمان، اتریش- مجارستان و عثمانی) معطوف داشتند تا در این طرفداری و بذل مودت، دل را از عقده رنج و مصیبتی...

زمانی که جنگ جهانی اول (۱۹۱۸-۱۹۱۴م/۱۳۳۶-۱۳۳۲ق) بر پا شد و آلمان، اتریش و عثمانی در برابر روس و انگلیس و فرانسه قرار گرفتند، برخی از مطبوعات نظر مساعدت و طرفداری خود را به سوی اتحاد مثلث (آلمان، اتریش- مجارستان و عثمانی) معطوف داشتند تا در این طرفداری و بذل مودت، دل را از عقده رنج و مصیبتی که بر اثر مداخله روزافزون دولتهای روسیه تزاری و بریتانیا بر آنها طی سالهای دراز تحمیل شده بود اندکی تخفیف و آسایش بخشند. احزاب سیاسی اعتدال و دموکرات و اتفاق و ترقی که در مجلس سوم به چند دسته پارلمانی معارض تبدیل شده بودند در موضوع ابراز انزجار از روس و انگلیس با اظهار تمایل به آلمان و عثمانی وحدت مشرب یافتند و وقتی تصمیم به انتقال پایتخت از تهران به اصفهان گرفته شد سران اعتدال و دموکرات یعنی سید محمدصادق و سلیمان میرزا و همکاران دیگر ایشان در کنار یکدیگر قرار داشتند و روزنامه های اعتدال و دموکرات نیز در این راه از اسلوب واحدی پیروی می کردند. ۱

در این میان، مأموران زبردست آلمانی از این موقعیت استفاده کردند و روزنامه ها را به خود نزدیکتر ساختند. مبلغی نه چندان زیاد میان روزنامه های طرفدار مهاجرت و مقاومت تقسیم کردند. باید به این نکته اشاره کرد که کمک مالی به طور موقت در جنس کاغذ و وضع چاپ روزنامه های طهران آن روز تأثیر داشت. ۲

ایرانیان مقیم اروپا که در میان ایشان افرادی از مشروطه طلبان سرشناس وجود داشتند از فرانسه، انگلیس و سوئیس به سوی آلمان متوجه شدند و در آنجا کانون همکاری گسترده ای با دولتهای اتحاد مثلث به وجود آوردند. سیدحسن تقی زاده که بعد از کشته شدن مرحوم سیدعبدالله بهبهانی مجبور به ترک وطن شده بود و مدتی را در آمریکا می گذراند، در این زمان مسئولیت اداره این ارتباط را بر عهده گرفت و با مکاتبه توانست همکاران خود را در حزب دموکرات یعنی سلیمان میرزا و دیگران را با اقدام خود همراه سازد.

موضوع مهاجرت سبب تشکیل دولت موقتی در کرمانشاه شد و یکی از افراد اعزامی از آلمان برای همکاری با مهاجرین یعنی میرزا ابراهیم پور داود رشتی که قبلاً در فرانسه درس حقوق خوانده بود و دعوت تقی زاده را پذیرفته و به برلن رفته بود در این موقع روزنامه «رستخیز» را که زبان حال دولت مهاجرین شناخته می شد در کرمانشاهان انتشار داد. پورداود در این روزنامه به طرفداری از آلمانها و ضدیت با روسها و انگلیسیها مقاله می نوشت و شعر می سرود. این روزنامه تا آخرین روزهای اقامت مهاجران در کرمانشاه انتشار یافت. اما زمانی که آثار غلبه روسها بر عثمانیها در غرب ایران و نزدیک شدن انگلیسیها به بغداد از راه کوت العماره محسوس شد، در روش سیاسی پورداود تغییری پدید آمد و نسبت به کاری که بر عهده داشت، دلسرد و بی علاقه گشت و در تعطیل آن سهمی جداگانه داشت. ۳

پورداود با مهاجرین در اسلامبول باقی نماند و مستقیماً به آلمان بازگشت و زمانی هم که به برلین رسید از همکاری با آلمانها دوری جست و به دنبال کار دیگری یعنی ترجمه کتاب اوستا از زبان آلمانی و فرانسه به فارسی رفت، کاری که بعد از جنگ او را بنا به دعوت پارسیان هند به بمبئی برد.

اما تقی زاده در برلین روزنامه سیاسی «کاوه» را با قطعی مناسب و حروفی زیبا و مقالاتی مهم در تأیید عملی که از بابت همراهی با آلمانها بر عهده گرفته بود، انتشار داد. به این ترتیب کاوه یک نشریه سیاسی شد تا احساسات ملی گرایانه و ضدروسی و موافق با آلمان را در میان ایرانیان تقویت کند. وجه تسمیه کاوه، همان درفش کاویانی ایران باستان بود. یکی از دلایلی که تقی زاده درفش کاویانی را به عنوان نشان نشریه خود انتخاب کرده بود این بود که وی عقیده داشت که درفش کاویانی باید به جای نشان شیر و خورشید نشان ملی ایرانیان باشد. زیرا بر این باور بود که قدمت درفش کاویانی برخلاف شیر و خورشید، به پیش از اسلام می رسد.

نخستین شماره کاوه که تقی زاده آن را روزنامه نامید، در ۱۸ ربیع الأول ۱۳۳۴ق، انتشار یافت و آخرین شماره از دوره اول آن در ذیقعد ۱۳۳۷ق، خاتمه یافت. طی ۳۵ شماره، هدف از انتشار روزنامه طرفداری از سیاست و اعمال دولتهای عضو اتحاد مثلث و انتقاد و تعرض نسبت به اتفاق مثلث بود. به عبارت دیگر روزنامه کاوه بیشتر دنبال افشای جنایتهای بریتانیا و روسیه و تبلیغ پیروزیهای آلمان و عثمانی و ترویج پیشرفتهای اجتماعی آلمان بود.

علاوه بر مطالب سیاسی که زمینه اصلی کار روزنامه را تشکیل می داد گاهی برخی از موضوعات از نظر تاریخ و ادبیات نیز در آن نوشته می شد مانند شرح حال میرزاصادق ادیب الممالک و رضاعباسی و قدیم ترین شعر فارسی به قلم میرزامحمدخان قزوینی که در برلین به سر می برد. دوره اول روزنامه در شماره ۳۵ به همین مقاله قزوینی خاتمه یافت.

روزنامه کاوه در مقاله افتتاحی شماره اول به اوضاع جهان و ایران اشاره می کند و به عده ای از عناصر دخیل در امور، نسبت خیانت می دهد و می گوید: «خائنین بزرگ از ابناء خانواده سلطنتی قاجار بر می خیزند؛ ۴ لهذا ما نیز رسم و راه خود را کاوه آهنگر قرار داده ایم و با توسل به این اسم پاک و مقدس ایران نجیب را مخاطب ساخته با تمام قوت روح و قلب خود فریاد می زنیم: «برخیز ای کشور نامور بلند اختر!»». ۵

طولانی شدن جنگ و کمبود مواد و وسایل مورد نیاز، به تدریج در امر انتشار کاوه موانع و مشکلاتی به وجود آورد. استیلای روس و انگلیس بر ایران و بریده شدن پای عمال آلمانی از ایران، سد باب مراوده با آلمان را به دنبال آورد و از ورود روزنامه به ایران جلوگیری کرد. تنها در میان مهاجران ایرانی که به اسلامبول پناه برده بودند امکان استفاده از کاوه میسر بود.

این قطع رشته ارتباط هم بر دشواری ادامه انتشار آن افزود. در شماره های اخیر روزنامه به دشواریها گاهی اشاره می شد؛ اما پشتکار تقی زاده و نظم کار آلمانیها تا پایان جنگ انتشار آن را نگه داشت. اگر مبنای کار انتشار روزنامه کاوه که طرفداری از سیاست خارجی حکومتی غیرایرانی بود در میان نبود می توانستیم کاوه را بعد از روزنامه «ایران نو» بهترین روزنامه سیاسی زبان فارسی تا تاریخ انتشار آن به شمار آوریم. با وجود این جنبه خاصی که در آن ملحوظ بود، چون پس از پایان دوره سیاسی روزنامه یک دوره ادبی به همراه داشت، باید کاوه را مکتب جدیدی در راستای نشر مجله و روزنامه تحقیقی فارسی دانست.

تقی زاده که مدت چهار سال از کار و فعالیتهای سیاسی فراغت نداشت پس از خاتمه جنگ درصدد برآمد استعداد خود و وسایل چاپ و انتشار موجود را در راه انتشار مجله ادبی بگذارد که در آن موضوع سیاست جز در آیینه تاریخی صورت نمود نداشته باشد. دوره دوم انتشار کاوه از غره جمادی الاولی ۱۳۳۸ ق، آغاز گردید. با وجودی که بیش از پنج ماه با دوره اول کاوه فاصله نداشت اما تحول سیاق مطلب از دوره قبلی به قدری فاصله گرفته بود که دوره اول را دوره قدیم و دوره دوم را دوره جدید نامیده اند. نخستین شماره سال اول از دوره دوم کاوه ۳۶ شماره دارد و در تاریخ ۲۲ ژانویه ۱۹۲۰ م، منتشر گردید و سال دوم آن در غره جمادی الاولی ۱۳۳۹ ق / ۱۱ ژانویه ۱۹۲۱ م، آغاز گشت و در این سال کاوه توانست از حیث کمیت اوراق در کیفیت مطالب به درجه یک مجله عالی زبان فارسی برسد که با وجود تقدم تاریخ انتشار مجله بهار و دانشکده بر آن از حیث زیبایی و شیوایی و علو مطالب و مضامین بر هر دوی آنها برتری داشت. دوره دوم کاوه به معرفی نویسندگانی مانند محمدعلی جمالزاده و عباس اقبال آشتیانی و برخی دیگر از فضلای شرق و غرب پرداخت.

دوره قدیم کاوه به چهار سال تقسیم می شود. سال اول از شماره ۱- ۱۷، سال دوم از شماره ۱۸- ۲۴، سال سوم از شماره ۲۵- ۳۳، سال چهارم از شماره ۳۴- ۳۵ که همگی هر دو هفته یکبار منتشر می شد. در نگارش دوره اول کاوه (بخش سیاسی) افرادی با تقی زاده همکاری داشتند از جمله: محمدعلی جمالزاده (با امضای مستعار شاهرخ)، میزرا محمدخان قزوینی، ابوالحسن حکیمی (برادر حکیم الملک با امضای مستعار منوچهر فرساد). افراد دیگری هم بودند که همزمان با تقی زاده در برلین اقامت داشتند و در مبارزات سیاسی او را یاری می کردند از جمله: عزت الله خان هدایت، سیدابوالحسن علوی، ابراهیم پور داود، حسین کاظم زاده ایرانشهر، رضا تربیت، اسمعیل امیر خیزی.

قسمتی از نشریه کاوه به نشر اخبار جنگ و تحلیل سیاسی وقایع اختصاصی داشت. این مقالات قسمتی به قلم خود تقی زاده و قسمتی به قلم سیدمحمدعلی جمالزاده و قسمتی هم به قلم مرحوم قزوینی بود. کاوه در میان جراید و مجلات قدیم و مجلات فارسی، نخستین نشریه ای است که به نقد و معرفی کتب اروپایی پرداخت.

پی نوشت:

۱. محیط طباطبایی، تاریخ تحلیلی مطبوعات ایران (بی جا: بعثت، ۱۳۷۵)، چ ۲، ص ۲۰۵.
 ۲. همانص ۲۰۱.
 ۳. همانص ۲۰۳.
 ۴. اشاره به آمدن ظل السلطان به اصفهان برای کمک به متفقین دارد.
 ۵. محیط طباطبایی، ص ۲۰۴.
- موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

آدرس مطلب :

<https://www.cafetariikh.com/news/۳۰۳۵۵/خارجی-سیاست-مشپ-خط-کاو-روزنامه/>